DOI: [10.32702/2307-2105-2020.11.20](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.20)

УДК 504.03:65.11.1 (477)

*I. I. Кравчук,
д. е. н., доцент,
завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування ім. М.П. Поліщука,
Поліський національний університет
ORCID ID 0000-0002-3561-6118
Є. В. Кравчинська,
магістрант спеціальності "Менеджмент", Поліський національний університет
ORCID ID 0000-0003-1886-2066*

ІНТЕГРАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЛІСОМИСЛИВСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

*I. Kravchuk
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of management organizations
and administration by M. Polishchuk, Polissya National University
E. Kravchynska
Master student, Polissya National University*

INTEGRATION ASPECTS OF ECOLOGICAL MANAGEMENT OF FORESTRY FARMS

На основі аналізу становлення екологічного менеджменту на підприємствах лісового комплексу України виявлено аспекти інтеграції його механізмів з аналогічними механізмами різних організацій, в результаті чого забезпечується формування оптимальних технологій координації простору існування локального соціуму, що зумовлює підвищенні рівня якості життя населення та інтелектуалізації праці. Встановлено, що передумовами інтеграції механізмів екологічного менеджменту лісомисливських господарств вбачаються: здійснення комплексного еколого орієнтованого управління локальними організаціями сільських територій та лісового комплексу, формування регіональних програм екологічного туризму, збільшення кількості робочих місць на сільських територіях, створення інвестиційно сприятливого іміджу туристичних дестинацій. Надано пропозиції з удосконалення механізмів взаємодії систем екологічного менеджменту локальних територіальних, галузевих, регіональних організацій: використання організаційних бізнес-моделей із максимальним ступенем внутрішньо операційної інтеграції, максимальне залучення та ефективне використання місцевих ресурсів для інфраструктурного забезпечення мисливського туризму, підвищення ступеню інтелектуалізації систем екологічного менеджменту лісомисливських господарств з використанням діджиталізованих комунікаційних систем.

Based on the analysis of the formation of environmental management at the enterprises of the forest complex of Ukraine, aspects of integration of its mechanisms with similar mechanisms of different organizations were identified, which led to the formation of optimal technologies for coordinating the space of local society.

In the context of structural changes taking place in the forest sector of Ukraine, the active development of green tourism in rural areas, the formation of tourist destinations, forestries are undergoing organizational changes, in which there are systems for forming a tourist product "hunting tourism" differ. Organizational transformations in the field of forestry of Ukraine are characterized by the formation of new business models of enterprises focused on positioning and marketing of tourist products with a high degree of diversification, which is possible due to efficient forest management, natural and climatic features of certain zonal formation, basic life infrastructure, business and intellectual capital of managers and performers.

It is established that the necessary prerequisites for the integration of mechanisms of ecological management of forests: the implementation of integrated ecologically oriented management of local organizations of rural areas and forestry, the formation of regional programs of ecological tourism, increasing jobs in rural areas, creating an investment-friendly image of tourism.

An important factor in the intellectualization of environmental management systems of forestry is the use of digitalized communication systems, which can be based on the site of the organization. Content filling, online contact management and communication modeling require appropriate competencies, which determines the need for training, retraining, self-development of staff in order to use a variety of digital communications.

To improve the mechanisms of interaction of environmental management systems of local territorial, sectoral, regional organizations it is necessary: to use organizational business models with the maximum degree of intra-operational integration, maximum involvement and efficient use of local resources for tourism hunting infrastructure, increase the degree of intellectualization through digital communication systems.

Ключові слова: *екологічний менеджмент; інтеграція; лісомисливські господарства; інтеграція систем менеджменту; туристичні дестинації.*

Key words: *ecological management; integration; forestry; integration of management systems; tourist destinations.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Принципово новим підходом до управління розвитком та підвищення конкурентоспроможності лісомисливських господарств України є використання механізму екологічного менеджменту, що сприяє збалансованому відновленню лісових соціо-економіко-еколого-просторових систем, підвищенню рівня екологічної свідомості населення, формуванню попиту на екологобезпечні продукти і послуги лісомисливської галузі. Природоохоронна діяльність, ведення лісового і мисливського господарства є процесами, для координації яких використовуються різні функції, методи та інструменти менеджменту лісомисливських господарств України. Однак, механізми екологічного менеджменту у цих господарствах знаходяться на стадії розробки, що стримує розвиток вітчизняної мисливської галузі, зеленого туризму у сенсі формування конкурентоспроможного туристичного продукту, у т.ч., й для закордонних споживачів. До того ж, залучення специфічних ресурсів (територіальних, природних, рекреаційних, підприємницьких, популяцій живих організмів) в якості об'єктів екологічного менеджменту лісомисливських господарств потребує інноваційних механізмів координації, а концептуальне обґрунтування їх формування стає методологічним завданням наукових розвідок у галузі екологічного менеджменту лісового комплексу.

Лісомисливські господарства України – організації, які функціонують у системі лісової галузі, за організаційно-правовою формою є державними підприємствами, мета діяльності яких – охорона й відновлення лісів, популяцій диких тварин, догляд за лісофлорою та фауною, забезпечення сталого розвитку лісоландшафтних територіальних систем, а також – організація мисливства, рибальства та надання великого спектру послуг зеленого туризму. В контексті структурних змін, що відбуваються в лісовій галузі України останніми роками, активного розвитку зеленого туризму на сільських територіях, формування туристичних дестинацій – зазнають організаційних змін й локальні підприємства лісового комплексу, зокрема – лісомисливські господарства, в яких виокремлюються операційні системи з формування туристичного продукту, у т.ч., -мисливського (організація полювання). Для ефективної координації цих систем використовуються механізми екологічного менеджменту, які взаємодіють із аналогічними механізмами інших локальних організацій, що формує еколого-економічне забезпечення конкурентоспроможності продукту (послуги), підприємства, території, регіону. Означене зумовлює необхідність обґрунтування інтеграційних аспектів екологічного менеджменту підприємств лісового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблеми еколого збалансованого розвитку лісової галузі, лісових соціально-економічних систем, інституціонального забезпечення сталого розвитку сільських територій та лісів, організаційно-економічних механізмів управління лісовими туристичними DESTINATIONAMI, екологічного менеджменту лісогосподарських підприємств досліджуються вітчизняними та зарубіжними науковцями Д. Басюк, І. Бельмане, Н. Ведмідем, Г. Грінчук, Ю. Губені, В. Зайцевою, К. Далхаммаром, Г. Делеганом, Г. Джілі, Н. Коржем, М. Королем, Є. Кульчицькою, Є. Мішеніним, Є. Чорною, І. Синякевичем, І. Соловій, А. Теребухом, Д. Улановим, Г. Ферару, Л. Хабом, І. Яровою та багатьма іншими. Ними сформовані теоретико-методологічні підходи до впровадження та функціонування систем екологічного менеджменту в лісовій галузі, зеленому туризмі, розвитку сільських територій та у процесах формування й імплементації національних політик сталого збалансованого лісокористування. Подальших наукових розвідок потребують питання інтеграції екологічного менеджменту підприємств лісової галузі в інші (регіональні, локальні, територіальні, галузеві, просторові) системи екологічного менеджменту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цього дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування інтеграційних аспектів екологічного менеджменту лісомисливських господарств та надання пропозицій з удосконалення механізмів взаємодії систем екологічного менеджменту локальних територіальних, галузевих, регіональних організацій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Екологічний менеджмент лісомисливських господарств є елементом системи екологічного менеджменту лісового комплексу, мету якого можна сформулювати, як забезпечення сталого, збалансованого розвитку лісових соціально-економічних систем, формування екологічно сприятливого життєвого простору для сільського населення, екологічного середовища надання якісних послуг споживачам туристичного продукту, створення передумов для формування потенціалу відтворення ефективного управління сталим лісокористуванням. Загальна площа мисливський угідь в Україні, які надані в користування підприємствам, установам, організаціям, становить 38,3 млн. га, із них організаціям УТМР надано 23,6 млн. га, або 61,6% від загальної площі, користувачам різної форми власності (товариства, клуби, окремі громадські організації) – 10,7 млн. га, або 28% від загальної площі, підприємствам Держлісагентства – 4 млн. га, або 10,4% від загальної площі [1].

В Україні мисливсько-господарською діяльністю займається 1192 організації, середня площа угідь, наданих у користування одній організації становить 32 000 га. В останні роки спостерігається стабільна збитковість лісомисливської галузі, натомість у європейських країнах ця галузь є прибутковою. До основних причин збитковості галузі відносяться: відсутність ринково орієнтованого законодавства у сфері земельних відносин та набуття статусу юридичної особи лісомисливськими підприємствами; велика площа угідь в одній організації, яка не використовується продуктивно (приклад успішного ведення мисливського господарства в країнах Європи демонструє, що ефективне користування природними ресурсами забезпечується за рахунок двох факторів – мисливські колективи є самостійними юридичними особами і мають у користуванні угіддя, середньою площею не більше 10 000 га); проблема ресурсної бази – низьке поголів'я мисливських видів тварин; неефективне користування угіддями; відсутність сучасних бізнес-моделей туристичних мисливських DESTINATIONAMI [2].

Організаційні трансформації, що натеper відбуваються в лісогосподарській галузі України, характеризуються формуванням нових бізнес-моделей підприємств, орієнтованих на позиціонування й просування на ринок туристичних продуктів із високим ступенем диверсифікації, що стає можливим завдяки ефективному управлінню використанням територіального простору лісів, природних та кліматичних особливостей певного зонального утворення, базової інфраструктури життєзабезпечення (автомобільних доріг, газопроводів, ліній електропередач, мереж цифрового зв'язку, організацій з надання медичної допомоги), підприємницької активності та інтелектуального капіталу керівників та виконавців. В цьому сенсі впровадження концепції екологічного менеджменту в системи управління лісомисливських господарств вбачається передумовою підвищення їх ефективності та забезпечення сталого розвитку, а ефективність об'єктно-суб'єктної взаємодії елементів цих систем сприятиме формуванню само адаптивних інтегрованих структур екологічного менеджменту, здатних формувати базу для оптимізації ланцюгів координації.

Натеper в концептуальному середовищі обґрунтування інноваційних чинників управління набуває актуальності підхід інтеграції систем менеджменту, згідно якого: 1) найкращі та найефективніші управлінські практики суб'єкта-інтегратора можуть використовуватись одночасно на різних об'єктах управління, тим самим створюючи синергетичний інтегрований ланцюг координацій; 2) різновиди моделей інтеграції підсистем менеджменту забезпечуються у процесі інтелектуалізації управління; 3) взаємодія інтеграційно активних систем менеджменту різних організацій забезпечує формування оптимальних технологій координації простору існування соціуму, а результати цієї взаємодії мають прояв у підвищенні рівня якості життя населення та інтелектуалізації праці [3]. Використання цього підходу дозволяє обґрунтовувати інтеграційні аспекти екологічного менеджменту лісомисливських господарств.

Набуття ознак суб'єкта-інтегратора лісомисливським господарством можливе, насамперед, за умов його ефективного розвитку та із використанням бізнес-моделі екологічної мисливсько-туристичної DESTINATIONAMI, згідно якої просування туристичного продукту здійснюється за допомогою комунікаційного контенту, в якому

представлені екологічні сертифікати лісолокації, результати експертиз насиченості повітряних мас, сертифікати та інші документи, що засвідчують екологічну безпечність інфраструктури лісомисливських анклавів (за окремими елементами), що зумовлює формування у потенційного споживача переконання у наявності високого ступеню екологічності туристичного продукту.

Щодо різновидів моделей інтеграції підсистем екологічного менеджменту – у процесі просування продукту "мисливський туризм" можливе використання інформації про основні функції екологічного менеджменту в лісовому господарстві, які відповідають стандарту ДСТУ ISO 14000 та враховують специфіку лісогосподарювання. Вони полягають у такому: 1) обґрунтування екологічної політики в якості інтегрованої складової лісової політики для забезпечення сталого екологічно збалансованого лісокористування та екологізації лісового господарства; 2) планування екологізації лісового господарства на основі застосування технологічних, управлінських та ринково орієнтованих інновацій; 3) управління працівниками на еколого-економічних засадах; 4) управління екодеструктивними факторами, параметрами в системі лісогосподарювання, а також сталим екологічно збалансованим лісокористуванням на основі застосування соціально-еколого-економічних технологій управління; 5) внутрішній моніторинг і контроль лісоекологічних, еколого-економічних, соціально-екологічних факторів, параметрів лісо господарювання; 6) аналіз та оцінка лісоекологічних, еколого-економічних та соціальних результатів відповідно до існуючої системи критеріїв та індикаторів сталого розвитку лісового господарства [4, с. 20; 5, с. 111; 6]. Така інформація забезпечить формування у свідомості потенційних споживачів туристичних послуг образу лісомисливської дестинації як екологічно безпечної, рекреаційної зони (території), перебування в якій сприяє оздоровленню, насичує позитивними емоціями.

Результатом взаємодії інтеграційноактивних систем екологічного менеджменту різних організацій в межах однієї території (населеного пункту, району) вбачається формування підприємницького потенціалу розвитку зеленого туризму, реалізація проектів розвитку екологічних дестинацій із перспективою формування сучасної інфраструктури туристичних локацій (будівництво доріг, готелів, кемпінгів, пунктів водопостачання (буріння свердловин та проведення водогінних комунікацій, об'єктів торгівлі), що у перспективі зумовить створення додаткових робочих місць для сільського населення. Отже, інтеграційну властивість систем екологічного менеджменту лісомисливських господарств можна вважати стимулятором формування оптимальних технологій координації соціо-економіко-еколого-просторових утворень (сільських територій, туристичних дестинацій, рекреаційних комплексів) та інтелектуалізації управлінських процесів, досвід використання якої можна проектувати на координацію розвитку будь-яких соціально-економічних об'єктів.

Результати вивчення закордонного досвіду розвитку мисливських дестинацій свідчить, що взаємодія інтеграційноактивних систем екологічного менеджменту туристичних, мисливських організацій, фірм що здійснюють лісозаготовки та обробку деревини, інших організацій сільської економіки зумовлює високий рівень їхньої реципієнтоспроможності, що є ключовим вимірником для прийняття рішень потенційними інвесторами. Для досягнення й підтримки високого ступеню інтеграційної активності систем екологічного менеджменту лісомисливських господарств України доцільним вбачається: використання організаційних бізнес-моделей із максимальним ступенем внутрішньоопераційної інтеграції (лісомисливське господарство у процесі основної діяльності (надання мисливських послуг) здійснює диверсифіковані види діяльності із залученням ресурсів інших організацій, що розташовані на спільному просторі туристичної локації); максимальне залучення та ефективне використання місцевих ресурсів для інфраструктурного забезпечення мисливського туризму (людського капіталу, будівель, споруд, торговельних організацій, територій); розробка пакетів диверсифікованих туристичних послуг (екологічні екскурсійні маршрути, фото-полювання, рибальство, паломницький, гастрономічний туризм та ін.); підвищення ступеню інтелектуалізації об'єктно-суб'єктної взаємодії, як в системах екологічного менеджменту лісомисливських господарств, так і в системах ринкових комунікацій.

Вагомим чинником інтелектуалізації систем екологічного менеджменту лісомисливських господарств є використання діджиталізованих комунікаційних систем, основою яких може слугувати сайт організації. Наповнення контенту, управління он-лайн контактами та моделювання комунікацій потребують відповідних компетентностей. Тому в цьому сенсі важливим є навчання, підвищення кваліфікації, саморозвиток персоналу з метою використання різнопрофільних діджиталізованих комунікацій. Дослідженням встановлено, що для інтерактивного просування продукту мисливського туризму у лісомисливському підприємстві ТОВ СМГ «Лісомир» (Житомирський район, Житомирська область) розробляється спеціалізований контент, орієнтований, як на просування мисливських послуг в екологічно безпечному середовищі, так і на формування потенціалу екологічного брендингу сільських територій регіону. Основними завданнями контент-менеджера є: 1) розробка контент-стратегії; 2) контентне наповнення сайту; 3) аналіз контент-сторінок; 4) оптимізація контенту сайту. Це дозволяє використовувати спеціалізований контент сайту ТОВ СМГ "Лісомир" у просуванні послуг мисливського туризму в інтегрованих сайтах та на різних веб-платформах. Виконання четвертого завдання дозволить підприємству "увійти" в інформаційне середовище національних контентів з просування екологічних територіальних, регіональних, національних брендів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

1. Механізми екологічного менеджменту лісомисливських підприємств України знаходяться на стадії розробки, що стримує розвиток вітчизняної мисливської галузі, зеленого туризму у сенсі формування конкурентоспроможного туристичного продукту, у т.ч., й для закордонних споживачів. Екологічний

менеджмент лісомисливських господарств є елементом системи екологічного менеджменту лісового комплексу, за допомогою якого забезпечується формування екологічно сприятливого життєвого простору для сільського населення, екологічного середовища надання якісних послуг споживачам туристичного продукту.

2. Передумовами інтеграції механізмів екологічного менеджменту лісомисливських господарств вбачаються: здійснення комплексного екологоорієнтованого управління локальними організаціями сільських територій та лісового комплексу, формування регіональних програм екологічного туризму, збільшення кількості робочих місць на сільських територіях, створення інвестиційно сприятливого іміджу туристичних дестинацій.

3. Для удосконалення механізмів ефективної взаємодії систем екологічного менеджменту локальних територіальних, галузевих, регіональних організацій необхідно: використовувати організаційні бізнес-моделі із максимальним ступенем внутрішньої операційної інтеграції, максимальне залучення та ефективне використання місцевих ресурсів для інфраструктурного забезпечення мисливського туризму, підвищення ступеню інтелектуалізації систем екологічного менеджменту лісомисливських господарств з використанням діджиталізованих комунікаційних систем. Перспективна проєкція подальших наукових розвідок знаходиться у площині обґрунтування механізмів взаємодії інтегрованих систем екологічного менеджменту лісомисливських господарств з різними галузевими, регіональними, міжнародними інститутами на засадах ієрархічного та функціонального розподілу.

Список літератури.

1. Публічний звіт Державного агентства лісових ресурсів України за 2019 рік. URL : https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/26022020/публічний%20звіт%20далру%20за%202019%20рік.pdf (дата зв. 13.11.2020 р.).

2. Концепція реформування та розвитку мисливського господарства України (2020-2030), 04 жовтн. 2019 р. URL : <http://gsvms.org.ua/uk/katehori/statti/item/307-kontseptsia-reformuvannia-ta-rozvytku-myslyvskoho-hospodarstva> (дата зв. 07.10.2020 р.).

3. Philip J. Burton, Christian Messier, Wiktor I. Adamowicz and Timo Kuuluvainen. Sustainable management of Canada's boreal forests: progress and prospects. *Ecoscience*. 2006. vol. 13. № 2. URL: <https://www.jstor.org/stable/42901784> (дата зв. 07.10.2020 р.).

4. Критерії та індикатори сталого розвитку лісової галузі України. Методичні рекомендації з питань ведення та управління лісовим господарством / [Фурдичко О. І., Патики В. П., Бойко А. Л. та інші]; за ред. академіка УААН О. І. Фурдичка. К.: Нора-прінт, 2003. 38 с.

5. Лісова політика: теорія і практика: [монографія] / [Синякевич І. М., Соловій І. П., Врублевська О. В. та ін.]; за наук. ред. проф., д-ра екон. наук І. М. Синякевича. Львів: ЛА "Піраміда", 2008. 612 с.

6. Кравець П. В. Особливості розвитку систем екологічного менеджменту в лісовому господарстві. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 3(1). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_3%281%29_29 (дата зв. 28.10.2020 р.).

References.

1. State Agency of Forest Resources of Ukraine, "Public report of the State Agency of Forest Resources of Ukraine for 2019", available at: https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/26022020/publicnyi%20zvit%20dalru%20za%202019%20rik.pdf (Accessed 13 Nov 2020).

2. All-Ukrainian Hunting Union (2019), "The concept of reforming and developing the hunting economy of Ukraine (2020-2030)", available at: <http://gsvms.org.ua/uk/katehori/statti/item/307-kontseptsia-reformuvannia-ta-rozvytku-myslyvskoho-hospodarstva> (Accessed 07 Oct 2020).

3. Philip J. Burton, Christian Messier, Wiktor I. (2006), "Adamowicz and Timo Kuuluvainen. Sustainable management of Canadas boreal forests: progress and prospects", *Ecoscience*, vol. 13, issue 2, available at: <https://www.jstor.org/stable/42901784> (Accessed 07 Oct 2020).

4. Furdychko, O. I. Patyka, V. P. Boiko, A. L. and others (2003), *Kryterii ta indykatory staloho rozvytku lisovoi haluzi Ukrainy. Metodychni rekomendatsii z pytan vedennia ta upravlinnia lisovym hospodarstvom* [Criteria and indicators of sustainable development of the forest industry of Ukraine. Methodical recommendations on forest management and management], Nora-print, Kyiv, Ukraine, P. 38.

5. Syniakevych, I. M. Solovii, I. P. Vrublevska, O. V. and others (2008), *Lisova polityka: teoriia i praktyka: monohrafiia* [Forest policy: theory and practice], LA "Piramida", Lviv, Ukraine, P. 612.

6. Kravets, P. V. (2011), "Features of development of ecological management systems in forestry", *Marketing i menedzhment innovatsii*, vol. 3(1), [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_3%281%29_29 (Accessed 28 Oct 2020).

Стаття надійшла до редакції 18.11.2020 р.